

Український рік ОБСЄ: екватор головування

**Леонід КОЖАРА,
Міністр закордонних справ
України, Діючий голова ОБСЄ**

Уже понад шість місяців Україна здійснює керівництво Організацією з безпеки і співробітництва в Європі – найбільшою у світі регіональною безпековою структурою, що об'єднує 57 держав Європи, Центральної Азії та Північної Америки. Середина року, звичайно, – не час для підсумків нашого головування. Оцінювати їх можна буде після проведення в Києві ХХ Міністерського засідання ОБСЄ у грудні цього року. Однак уже перше півріччя на чолі ОБСЄ довело: Україна гідно виконує цю відповідальну місію.

ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ЯК ОСНОВНИЙ ВИКЛИК ОБСЄ

Держава, яка очолює ОБСЄ, бере на себе серйозну відповідальність, оскільки Організація посідає особливе місце в архітектурі євроатлантичної та євразійської безпеки. Її унікальність обумовлюється трьома ключовими чинниками.

Перший полягає в широкому географічному охопленні – «від Ванкувера до Владивостока».

Другий – у всеохоплюючому мандаті у сфері безпеки.

Третій – у консенсусному підході до прийняття рішень.

З'явившись майже сорок

років тому, НБСЄ/ОБСЄ стала важливою платформою діалогу між ідеологічними суперниками та сприяла подальшим демократичним змінам у регіоні.

Не буде перебільшенням сказати, що саме ОБСЄ маємо в першу чергу дякувати за припинення багаторічного ідеологічного протистояння двох протилежних таборів у Європі.

Багато країн, узявши на себе в Гельсінкі важливі внутрішні зобов'язання, почали перетворюватися зсередини. Поступово змінювалася суспільна атмосфера в країнах, уражених вірусом авторитаризму, що згодом сприяло падінню «залізної завіси» та Берлінського муру.

Україна завжди мала до ОБСЄ особливе ставлення. Гельсінський заключний акт, який закріпив право націй на самовизначення та дав потужний поштовх до активізації громадського руху, став наріжним каменем у фундаменті української незалежності.

Напрацьовані до того часу в ОБСЄ спільні норми та стандарти, зокрема у сферах демократії та прав людини, стали значною мірою основою розвитку вітчизняної політичної та правової систем.

Ставши у 1992 р. повноправною державою-учасницею на той час ще Народи з безпеки та співробітництва в Європі, Україна отримала унікальну можливість брати безпосередню участь у обговоренні та вирішенні актуальних проблем міжнародної безпеки в регіоні відповідальності цієї Організації.

На сьогодні регіон ОБСЄ утвердився як основний простір, на якому Україна реалізує свої зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні інтереси. Достатньо відзначити, що з першої тридцятки основних торговельних партнерів України минулоріч 25 країн є державами-учасницями або партнерами зі співробітництва ОБСЄ. Переважна більшість стратегічних партнерів нашої держави

розташовані саме в зоні відповідальності ОБСЄ.

Упродовж останніх років значення ОБСЄ для України посилюється ще більше. Визначальну роль у цьому відіграє позаблоковий статус нашої держави. Неучасть України в жодній іншій військово-політичній організації природно обумовлює нашу зацікавленість у підвищенні ефективності ОБСЄ, зміцненні її можливостей і більш повній реалізації потенціалу.

Саме тому розглядаємо наше головування в ОБСЄ як унікальну можливість зробити внесок у подальше зміцнення цієї Організації.

Вважається, що всі стратегічні завдання, які ставилися перед Організацією в середині 70-х і на початку 90-х років минулого століття, у цілому, виконані.

Постає закономірне запитання – яким повинен бути «завтрашній» порядок денний для ОБСЄ?

Спільну відповідь на це запитання доводиться шукати у складних умовах. Учасники останнього засідання Ради міністрів ОБСЄ у грудні минулого року в Дубліні відверто говорили про кризу довіри та брак політичної волі в Організації.

Однак не варто покладати всю відповідальність на ОБСЄ, звинувачуючи її у слабкості та неефективності інструментарію.

Реальність полягає в тому, що проблемні питання, які обтяжують діалог у рамках Організації, мають

зовнішній вплив. Стан же співробітництва в рамках ОБСЄ лише відображає суть міждержавних відносин і рівень довіри між її державами-учасницями.

На жаль, баланс інтересів 57 держав-учасниць ОБСЄ є надзвичайно крихким. Подолання конфронтаційного мислення залишається важливим завданням. Місія головування полягає у зміцненні духу співробітництва, однак без політичної волі всіх учасників досягти успіху буде важко.

Певні сподівання покладаємо на розпочатий Українським головуванням трирічний процес «Гельсінкі+40», який ми просуваємо в тісній взаємодії з наступними головуваннями Швейцарії та Сербії. Його суть – у прагненні відновити «дух Гельсінкі», який дав змогу в 1975 р. прийняти історичний Гельсінський заключний акт.

У цілому всі погоджуються з тим, що до 40-річчя схвалення цього документа Організація повинна підійти зі спільним баченням ролі ОБСЄ в сучасних безпекових реаліях, а також кроків, які дадуть змогу посилити довіру між державами-учасницями та підвищити ефективність Організації.

А кінцева мета – наблизитися до створення на просторі ОБСЄ вільного, демократичного, єдиного та неподільного Євроатлантичного та Євразійського безпекового співтовариства, як це було передбачено в Ювілейній декларації саміту ОБСЄ в Астані 2010 року.

Що вдалося зробити Україні в цій сфері за півроку?

Насамперед ми змогли забезпечити належну динаміку процесу та згенерува-

ли інтерес держав-учасниць до обговорення найбільш складних питань порядку денного ОБСЄ.

Обов'язковими учасниками діалогу Україна бачить представників академічних установ і громадянського суспільства. Їхня участь посилить вагомість рекомендацій, які надасть Українське головування, щодо посилення ефективності співробітництва в усіх трьох вимірах діяльності ОБСЄ.

НЕВРЕГУЛЬОВАНІ КОНФЛІКТИ – ПРІОРИТЕТНА УВАГА ГОЛОВУВАННЯ

Чи не найбільше спільноту ОБСЄ хвилює врегулювання тривалих конфліктів – у Придністров'ї, Нагірному Карабасі та Грузії.

Навіть у «замороженому» стані ці конфлікти становлять загрозу європейській безпеці, стримують економічний розвиток втягнутих у таке протистояння країн. Тисячі біженців досі не можуть повернутися до своїх домівок.

Водночас маємо пам'ятати: життєздатне та довготривале вирішення конфлікту повинно бути сприйняте й підтримане як політичними лідерами сторін конфлікту, так і населенням відповідних держав чи регіонів. Окрім того, на перший план виходять питання гарантій виконання досягнутих рішень.

Тому важливо стимулювати переговори, створюючи для них необхідну основу та пропонуючи компромісні варіанти вирішення проблемних питань.

Які цілі ставить перед собою Українське головування?

Гранично реальні та зрозумілі. А саме – невеликими, але послідовними кроками досягати прогресу. Відновлювати довіру між учасниками конфлікту. Надавати свій майданчик для переговорів.

Серед усіх тривалих конфліктів у фокусі нашої уваги, зрозуміло, – Придністров'я. Зовсім не випадково перший візит як Діючий голова ОБСЄ я здійснив саме до Молдови.

Більше того, за півроку ми провели два раунди переговорів із придністровського врегулювання у форматі «5+2». Обидва відбулися на українській території – у Львові та Одесі. На друге півріччя готуються наступні зустрічі.

Ми наполегливо працюємо над тим, щоб діалог між керівництвом у Кишиневі та Тирасполі не припинявся. Докладаємо зусиль для запобігання зростанню напруження в Зоні безпеки.

На порядку денному – покращення у сфері свободи пересування, активізація співробітництва правоохоронних органів, економічна та гуманітарна співпраця.

Вважаємо, що досягнення прогресу в цих напрямках зміцнюватиме основу політичного врегулювання придністровського конфлікту.

Разом із ООН та ЄС Україна цьогоріч головує на Женевських міжнародних дискусіях – на майданчику, створеному після

збройного конфлікту в Грузії у 2008 році.

Дискусії, у яких беруть участь грузинські, абхазькі та південноосетинські представники за участі США та РФ, спрямовані на вирішення нагальних питань безпеки та потреб населення регіонів, що постраждали від конфлікту.

Саме ці питання були в центрі уваги головування під час мого візиту до Грузії в червні цього року, оскільки навіть через п'ять років після війни ситуація залишається складною.

За посередництва Українського головування щомісяця в Грузії проходять засідання Механізму попередження та реагування на інциденти, на якому обговорюються питання безпеки в зоні лінії адміністративного кордону з Південною Осетією.

Їх учасники об'єктивно констатують: від початку року ситуація стала стабільнішою, а кількість інцидентів – зменшилася.

Тематика нагірнокарабаського врегулювання була ключовою на порядку денному моїх нещодавніх переговорів із керівництвом Азербайджану та Вірменії.

Головні сигнали, які доносить Україна як голо-

вуюча в ОБСЄ: необхідність завершити узгодження базових принципів врегулювання конфлікту, утримуватися від односторонніх кроків, стабілізувати ситуацію на лінії дотику.

Україна підтримує зусилля співголів Мінської групи – представників Росії, США та Франції – зі сприяння мирному врегулюванню нагірнокарабаського конфлікту. За півроку співголови вже двічі відвідували Київ і ми мали змістовні дискусії про перебіг процесу врегулювання.

УКРАЇНСЬКИЙ ПОРЯДОК ДЕННИЙ ДЛЯ ОБСЄ

Визначаючи пріоритети головування, Україна прагнула зберегти баланс між трьома вимірами діяльності ОБСЄ – політико-військовим, економіко-довкіллям і людським.

До активу головування можна зарахувати, наприклад, прогрес у роботі над оновленням «Принципів ОБСЄ, що регулюють нерозповсюдження», схвалених далекого 1994 року. Розраховуємо на завершення відповідної роботи до Київського міністерського засідання ОБСЄ.

Нещодавно в рамках ОБСЄ було започатковано розроблення проекту доку-

мента зі зміцнення довіри у сфері кібернетичної/інформаційної безпеки. В ухваленні цього документа зацікавлені всі без винятку 57 держав-учасниць ОБСЄ.

Безперечний здобуток Українського головування – суттєва інтенсифікація з нашої ініціативи дискусій у ОБСЄ з енергетичної безпеки. До 2013 р. ця тема знаходилася фактично на периферії інтересів ОБСЄ.

Президент України Віктор Янукович і Президент Туркменістану Гурбангули Бердимухамедов виступили зі спільною ініціативою щодо проведення в жовтні цього року в Ашгабаті конференції високого рівня ОБСЄ з питань енергетичної безпеки. Ця ініціатива викликала значний інтерес і підтримку серед країн-учасниць Організації.

Ми розраховуємо на те, що Ашгабатська конференція стане початком процесу, який сприятиме істотному підвищенню міжнародної ролі ОБСЄ у сфері енергетичної безпеки.

Найбільш значущий приклад важливої ролі ОБСЄ в забезпеченні екологічної безпеки держав-учасниць знову ж таки пов'язаний із нашою державою. Ідеться про реалізацію Україною спільного з ОБСЄ проекту з утилізації 16,4 тис. т високотоксичних компонентів рідкого ракетного пального «меланж».

Цей проект є наймасштабнішим в історії проектної діяльності ОБСЄ. Загальна кількість уже вивезеного з України меланжу становить близько 11 тис. т. Українці більше не потерпають від загроз, пов'язаних із цією високотоксичною речовиною.

Хоча людський вимір безпеки ОБСЄ традиційно є третім після захисту прав людини та основоположних свобод, однак посідає особливе місце в діяльності Організації.

Свобода ЗМІ та безпека журналістів, боротьба з проявами нетерпимості чи дискримінації, свобода віросповідання, свобода зібрань і об'єднань, демократичні вибори та спостереження за ними, захист прав осіб, які належать до національних меншин, – ці питання постійно перебувають у центрі уваги Організації.

Сприяння виконанню державами-учасницями ОБСЄ зобов'язань, спрямованих на посилення захисту прав і основних свобод людини, є пріоритетом Українського головування.

На цій ниві нами за півроку зроблено чимало.

Ми успішно провели чотири міжнародні заходи в людському вимірі, два з яких є конференціями високого рівня. Щоб уявити собі, якої масштабної роботи це потребувало, згадаймо лише, які величезні розбіжності накопичилися останніми роками в позиціях держав-учасниць з питань прав і свобод людини.

Тому забезпечити проведення заходів ОБСЄ в цьому вимірі було дуже й дуже непростим завданням. Проте Українському головуванню вдалося знайти точки дотику з усіма країнами-членами ОБСЄ.

Високу оцінку міжнародної спільноти отримали зусилля Українського головування щодо зміцнення ролі ОБСЄ в контексті протидії одному з найжахливіших злочинів сучасності – торгівлі людьми.

У червні в Києві відбулася конференція високого рівня «Зміцнення ролі ОБСЄ у боротьбі проти торгівлі людьми». Участь у ній взяли високопосадовці з усіх держав-учасниць ОБСЄ, парламентарі, керівники міжнародних інституцій і неурядових організацій, провідні міжнародні експерти.

Конференція фактично стала першою за багато років спробою підняти питання протидії торгівлі людьми на якісно новий рівень. Її учасники надали чимало практичних рекомендацій щодо того, яким чином консолідувати міжнародні та національні зусилля в боротьбі з сучасними формами рабства, як ефективно користуватися наявним інструментарієм для виконання вже існуючих зобов'язань у цій сфері.

Значна увага Українського головування приділяється вихованню молоді на засадах толерантності та недискримінації.

Важливий внесок у досягнення цієї мети покликаний зробити Дитячо-молодіжний саміт ОБСЄ на базі Міжнародного дитячого центру «Артек» під егідою Українського головування в ОБСЄ. Його співorganizаторами є Всеукраїнський благодійний Фонд Надії і Добра, Міністерство соціальної політики України та Міністерство закордонних справ України.

Молодіжний саміт ОБСЄ проведено вперше в історії Організації, і ми розраховуємо, що такі заходи стануть доброю традицією в її подальшій діяльності.

Дані за підсумками кожного з заходів рекомендації становитимуть основу для зміцнення виконання

зобов'язань ОБСЄ у сферах протидії торгівлі людьми, свободи пересування, сприяння толерантності та недискримінації, забезпечення свободи ЗМІ.

Українське головування домоглося відновлення співробітництва між Бюро з демократичних інституцій і прав людини ОБСЄ (БДПЛ) і Парламентською асамблеєю ОБСЄ, що по праву стало однією з найважливіших подій першого півріччя в людському вимірі Організації.

Як відомо, обидві інституції здійснюють виборче спостереження. І тому минулорічна дублінська заява тодішнього президента ПА ОБСЄ про припинення дії двосторонньої угоди про співробітництво між ними призвела до парадоксальної ситуації, коли на президентських виборах у Вірменії дві окремі спостережні місії мали у своїй назві абревіатуру «ОБСЄ».

Ми приділили величезну увагу відновленню співробітництва з БДПЛ у ході візиту в Україну чинного президента ПА ОБСЄ В. Гроссрука, з яким зустрілися Президент України, керівництво уряду та парламенту.

Мною особисто було призначено спеціальних координаторів короткострокових спостережних місій під час виборів, що відбувалися в Болгарії у травні та в Албанії у червні.

РОЗШИРЮЮЧИ ПРОСТІР БЕЗПЕКИ

Попри всі складнощі, модель безпекового співробітництва, якої дотримується Організація, залишається прийнятною. Це підтверджує, наприклад, минулорічний вступ до ОБСЄ Монголії.

А цього року я отримав

лист від монгольського колеги з проханням про відкриття в цій країні польової присутності ОБСЄ. Українське головування направило наприкінці травня до Улан-Батора місію експертів. Вона допоможе визначити рівень підтримки, якої потребуватиме нова держава-учасниця для виконання зобов'язань у рамках ОБСЄ.

Існує інтерес з боку інших країн до поглиблення відносин із ОБСЄ за допомогою формату партнерства. Нещодавно до мене звернувся Міністр закордонних справ Лівії з проханням про надання його країні статусу партнера ОБСЄ. Таке прагнення можна лише вітати, оскільки безпека простору Організації нерозривно пов'язана з безпекою прилеглих регіонів.

Найближчим часом Українське головування розпочне консультаційний процес із цього питання.

НАЗУСТРІЧ КІЇВСЬКОМУ МІНІСТЕРСЬКОМУ ЗАСІДАННЮ ОБСЄ

Менш ніж за півроку міністри закордонних справ 57 держав-учасниць ОБСЄ та 11 держав-партнерів зі співробітництва зберуться в Києві на ювілейне XX Міністерське засідання ОБСЄ.

Українське головування

розпочало підготовку проектів документів, що виноситимуться на цей захід.

Ми свідомо взяли курс на якість, а не кількість майбутніх рішень. Успіх головування тієї чи іншої країни давно вже не вимірюється кількісними категоріями.

Наші пропозиції відображатимуть пріоритети Українського головування в усіх трьох вимірах безпеки, включаючи врегулювання конфліктів, принципи нерозповсюдження, кібербезпеку, вплив енергетичної діяльності на довкілля, протидію торгівлі людьми та просування процесу «Гельсінкі+40».

Ми розраховуємо на успішну реалізацію поставлених амбітних завдань. Маємо такі складові успіху, як постійна увага до головування з боку керівництва держави, злагоджена взаємодія органів державної влади та високопрофесійна робота наших дипломатів у Києві, Відні та столицях держав-учасниць.

Тому впевнений: до зустрічі міністрів у Києві наша робота принесе вагомі результати – в інтересах нашої держави, ОБСЄ, регіональної та світової безпеки.

«З.С.» висловлює подяку газеті «День» за право надрукувати статтю, яка, безсумнівно, зацікавить нашого читача.